

УСТАНОВА АДУКАЦЫІ
«БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ ПЕДАГАГІЧНЫ ЎНІВЕРСІТЭТ
ІМЯ МАКСІМА ТАЊКА»
ІНСТЫТУТ ІНКЛЮЗЫЎНАЙ АДУКАЦЫІ
КАФЕДРА ЛАГАПЕДЫІ

**НАВУЧАЛЬНАЯ ДЫСЦЫПЛІНА
«ЛАГАПЕДЫЯ»**

ТЭМА : ДЫЗАРФАГРАФІЯ

Быкава Кацярына Васільеўна
Старшы выкладчык кафедры лагапедыі

Псіхалагічныя і маўленчыя перадумовы працэсу авалодання малодшымі школьнікамі арфаграфічнымі ўменнямі і навыкамі

Аналіз псіхалагічнай структуры засваення арфаграфіі вучнямі пачатковых класаў, а таксама ўлік заканамернасцяў развіцця гаворкі дзяцей дазваляюць вылучыць псіхалагічныя перадумовы, якія абумоўляюць авалоданне арфаграфічнымі навыкамі.

Засваенне арфаграфічных ведаў, уменняў і навыкаў уяўляе сабой складаны, шматоперацыйны, дынамічны працэс. Паспяховасць яго праходжання залежыць ад таго, якая склалася да моманту вывучэння дадзенага навучальнага матэрыялу «гатоўнасць» да засваення, гэта значыць меры валодання пэўнымі разумовымі прыёмамі і ступені засваення заканамернасцяў роднай мовы на практычным узроўні.

◦ Фарміраванне арфаграфічных навыкаў уяўляе сабой утварэнне часовых асацыятыўных сувязей. У іх фармаванні і функцыянаванні велізарную ролю гуляюць працэсы абстракцыі і абагульнення. Яшчэ ў дашкольным узросце дзіця авалодвае вымаўленчым бокам гаворкі і асноўнымі граматычнымі заканамернасцямі на практычным узроўні (ва ўласнай вуснай гаворцы). Аднак вучэбная тэрміналогія, змест арфаграм, правіл і табліц носяць абстрактны характар і мяркуюць пераход мыслення ад наглядных формаў разумовай дзейнасці да славесна-паняційных.

- У аснове правілаў правапісу ляжаць працэсы засваення такіх абстрактных граматычных паняццяў, як "гук", "літара", "склад", "слова", "назоўнік", "скланенне" і г.д. Дадзеныя працэсы ажыццяўляюцца дзякуючы выкананню шэрагу разумовых дзеянняў (аналізу, сінтэзу, параўнання, супастаўленні, абагульненні, класіфікацыі і некаторых іншых).
- Для засваення графічных выяў літар, умоўных пазначэнняў, табліц і схем неабходнай перадумовай з'яўляецца сфарміраванасць глядзельнага ўспрымання і арыентаўкі ў прасторы. Графічны выраз моўнага элемента (слова) становіцца шуканай формай, бо не адпавядае гукавой форме. (І.В. Прышчэпава).

- У даследаваннях псіхолагаў, метадыстаў і дэфектолагаў (Д. Н. Богаяўленскага, С. Ф. Жуйкова, Р. Я. Левінай, М. Р. Львова, Т. Г. Рамзаевай, І. Н. Садоўнікавай, В. В. Тарасун і інш.) значная роля ў засваенні правілаў правапісу адводзіцца развіццю дробнай маторыкі рук, сфарміраванасці каліграфічных навыкаў.
- Важнай перадумовай для станаўлення арфаграфічнага навыку з'яўляецца ўзровень развіцця працэсаў абстракцыі, якія заснаваны, перш за ўсё, на прыёмах гукабуквеннага аналізу, сінтэзу, фарміравання уяўленняў; уменні апераваць граматычнымі паняццямі («гук», «літара», «слова» і т. д.). Авалоданне першаснымі формамі абстракцыі адбываецца тады, калі дзіця выяўляе ў слове асобныя граматычныя элементы, разумее лексічнае і граматычнае значэнне асобных марфем, але не вычляняе іх.

- Адной з перадумоў засваення арфаграм з'яўляецца сфарміраванасць такіх аперацый, як аперацыі сістэматызацыі і класіфікацыі, дзякуючы якім адбываецца вылучэнне агульнай прыкметы з шэрагу словаформаў або граматычных паняццяў, аб'яднанне вызначаных адзінак у асобную групу (напрыклад, канчаткаў назоўнікаў жаночага роду).
- Такім чынам, авалоданне навыкам арфаграфічна правільнага пісьма фарміруецца на аснове дастаткова высокага ўзроўню псіхічнага развіцця і маўленчай гатоўнасці школьнікаў. Дадзены працэс патрабуе сфарміраванасці фанетычных, фанематычных, лексічных абагульненняў, усвядомленага ўмення аналізаваць і сінтэзаваць моўныя адзінкі з пункту гледжання семантыкі, моўнага афармлення і ўменні суадносіць іх з графічным узорам.

Вызначэнне дызарфаграфіі, яе прычыны. Механізмы і сімптоматыка дызарфаграфіі ў малодшых школьнікаў

- **Дызарфаграфія (Р.І. Лалаева)** – устойлівае і спецыфічнае парушэнне ў засваенні і выкарыстанні марфалагічнага і традыцыйнага прынцыпаў арфаграфіі, якое выяўляецца ў разнастайных і шматлікіх арфаграфічных памылках.
- **Дызарфаграфія (Л.Г. Парамонава)** – спецыфічная няздольнасць навучэнцаў да засваення арфаграфічных правілаў.
- **Дызарфаграфія (А.Н. Корнеў)** – парушэнне ліста, у аснове якога ляжыць несфарміраванасць марфалагічнага аналізу.
- **Дызарфаграфія (Прышчэпава І.В.)** – устойлівая і спецыфічная несфарміраванасць (парушэнне) засваення арфаграфічных ведаў, уменняў і навыкаў, абумоўленая недаразвіццём шэрагу немоўных і маўленчых псіхічных функцый.

Сімптоматыка дызарфаграфіі:

- Цяжкасці авалодання і прымянення правілаў правапісу, асабліва марфалагічнага прынцыпу, што праяўляецца ў значнай колькасці арфаграфічных памылак на пісьме.
- Невыразнае авалоданне вучэбнай тэрміналогіяй і фармуляванне правілаў правапісу.
- Устойлівыя спецыфічныя парушэнні ў авалоданні арфаграфічнымі ведамі адзначаюцца не толькі ў пачатковай школе, але і ў сярэдніх і старэйшых класах.

Прычыны:

1. Нясфармаванасць шэрагу немоўных псіхічных функцый:

- аперацыйнага кампанента славесна-лагічнага мыслення
- сукцэсіўнага і сімулятаннага аналізу і сінтэзу
- рэчэслухавой памяці
- увагі
- інтэрарыярызацыі

2. Недастатковы ўзровень сфарміраванасці маўленчай дзейнасці:

- абмежаваны аб'ём слоўнікавага запасу і недастатковасць яго актуалізацыі
- няўменне параўноўваць гукавыя адзінкі маўлення, знаходзіць у іх падобныя па значэнні і гучанні элементы
- парушэнні моўнага аналізу і сінтэзу, цяжкасці вызначэння ўдарнага склада, ударнага галоснага ў слове
- нізкі ўзровень засваення граматычных заканамернасцяў, несфарміраванасць марфалагічных абагульненняў, навыкаў аперыравання граматычнымі катэгорыямі

- **Тыпалогія памылак пры розных парушэннях пісьма ў малодшых школьнікаў.**
- Пры дысграфіі адзначаецца парушэнне фанематычнага прынцыпу напісання.
- Пры дызарфаграфіі адзначаюцца цяжасці засваення марфалагічнага і традыцыйнага прынцыпаў правапісу.
- **Фанетычны (фанематычны) прынцып:** гукавая структура слова вуснага маўлення пазначаецца адпаведнай паслядоўнасцю літар (рука). Дзеянне гэтага прынцыпу абмяжоўваецца выпадкамі моцнай пазіцыі ўсіх фанем слова.
- **Марфалагічны прынцып** мяркуе аднолькавае напісанне марфем (прыстаўкі, кораня, суфікса, флексіі) як у моцнай, так і ў слабай пазіцыі. У слабай пазіцыі (ненаціскны галосны, канчатковае становішча зычных і г.д.) марфема пішацца так, як яна пішацца ў моцнай пазіцыі ў адпаведнасці з фанематычны прынцыпам пісьма (касьба - касіць, каса).
- **Традыцыйны прынцып** рэалізуецца ў тых выпадках, калі напісанне не можа быць растлумачана з пункту гледжання марфалагічнага прынцыпу (семестр, мелодыя,).

Каратка летняя ночь закрал перая руг сокур
по дуи ветирок ^{всюду наступило} суду нашмас жвазды на зимо
ноне лунсон келител тэма кисное оушки
слетажо пша небобелож на палакку
лесные зверки свыши назые зук
шоры и галаса ёневк небитон
са жмица манокут вараби.

Мыши

ЛИТАРАТУРА

1. Азова, О. И. Логопедия. Дизорфография : учеб. пособие / О. И. Азова. – М. : ИНФРА-М, 2023. – 180 с.
2. Логопедия: теория и практика : учебник / Т. В. Туманова [и др.] ; под ред. Т. Б. Филичевой. – Изд. 3-е, испр. и доп. – М. : Эксмо, 2021. – 606 с.
3. Корнев, А. Н. Нарушения чтения и письма у детей / А. Н. Корнев. – СПб. : Речь, 2003. – 330 с.
4. Логинова, Е. А. Нарушения письменной речи у младших школьников : учеб.-метод. пособие / Е. А. Логинова, О. В. Елецкая. – М. : Форум, 2015. – 192 с.
5. Логопедия : учеб. для студентов дефектол. фак. пед. высш. учеб. заведений / под ред. Л. С. Волковой. – 5-е изд., перераб. и доп. – М. : Владос, 2004. – 704 с.
6. Прищепова, И. В. Дизорфография младших школьников : учеб.-метод. пособие / И. В. Прищепова. – СПб. : КАРО, 2019. – 224 с.

Дзякуй за ўвагу!